

"אין עושין נפשות לצדיקים
דבריהם הן הן זכרון"
(ירושלמי שקלים פ"ב ה"ה

מדברי הרב יעקב פנחס זצ"ל

בדין קנין חליפין *

למהות קנין חליפין וכסף

מאי טעמיה דמ"ד אין מטבע געשה חליפין, אמר ר"פ משום דדעתיה אצורתא וצורתא עבידא דבטלה. ופירש רש"י ד"ה משום דדעתיה אצורתא: ...הלכך הו"ל כדבר שאינו מסוים ושלם, ולקמן ממעטינן דבר שאינו מסוים מדכתיב נעל עכ"ל. (ב"מ פרק הוזהב מ"ה:).

וקשה אם כן יקנה מטבע בחליפין והרי הסקנו בדף מ"ו. אלא לאו ש"מ אין מטבע נקנה בחליפין ש"מ [וכמו פירי שאעפ"י שלא עבדי חליפין לר"נ מ"מ נקנים בחליפין] דאפילו דבר שאינו מסוים נקנה הוא בחליפין. (רשב"א שטמ"ק דף תקצ"ח הוצאת ציוני). ואולי לדעת רש"י אה"ג מה שהגמ' ממעטת לרב ששת מ,,נעל" דבר שאינו מסוים היינו, לומר שלא קינה ולא נקנה ולא דמי לפירי דממעטינן מ,,נעל" שרק אינם קונים.

וג"ל להביא ראיה להסבר זה בשיטת רש"י הדבר שאינו מסוים אינו נקנה כשם שאינו קונה, (בנגוד לרשב"א דלעיל) מהגמרא עצמה (דף מ"ז ע"א). ר"נ לומד מ,,נעל" שפירי לא עבדי חליפין ו,,מכל דבר" לומד הוא שפירי נקנים בחליפין, משמע שלולא הלימוד המיוחד, היינו אומרים כשם שפירי לא עבדי חליפין כן גם אינם נקנים בחליפין וע"כ הוצרך הכתוב ללמדנו שהם כן נקנים בחליפין.

מכאן יוצא, שלשיטת רב ששת הלומד מ,,כל דבר" שכל דבר קונה בחליפין ואפילו פירי. ומ,,נעל" הוא ממעט דבר שאינו מסוים, הרי שלדעתו בענין דבר שאינו מסוים אין פסוק המבדיל בין קונה לנקנה וע"כ צריך לומר שכשם שאין דבר שאינו מסוים קונה בחליפין כך אינו נקנה בחליפין ודו"ק כי נכון הוא.

אמנם הרשב"א מסתייע מהגמ' (מ"ה ע"ב) האומרת דאפילו למ"ד אין מטבע געשה חליפין אקנויי מיקנו בחליפין מידי דהוה אפירא לר"נ דאע"ג דלא קני מ"מ נקנה.

אך לפי המסקנה רב פפא חזר בו (מ"ו ע"א) וע"כ ס"ל כהסבר שהסברנו שמטבע לא קונה ולא נקנה בחליפין משום דהו"ל דבר שאינו מסוים שאינו קונה ואינו נקנה ודו"ק.

הנ"י בסוגיתנו מסביר את ענין ,,משום דדעתיה אצורתא" בענין אחר וז"ל: דעתיה דאיניש אצורתא כיון דמקנה בחליפין ומקפיד, שרוצה אותן בעין משא"כ כשמקבלן בתורת דמים דהתם לא מקפיד שיהיו בעין ולפיכך נקנה

* מתוך כתבי הרב יעקב כהן וצ"ל, עובד ונערך ע"י הרב יהושע רוזן יבדל"א.

קרקע בכסף ומתקדשת האשה נמי בכסף, אבל כשמקבלו בחורת חליפין מקפיד בהן ורוצה אותם בעצמם עכ"ל.

ונ"ל להסביר את דבריו, מהות קנין כסף הוא שויו של הכסף ולא מהותו. כשקונים בכסף זה, בערך מסוים, הקנין הוא בשויו של הכסף, ולכן הוא קונה אעפ"י שצורתו עתידה להתבטל. לעומת זאת כשקונה בכסף בקנין חליפין עיקר הקפדתו על הכלי שבדבר, על צורתו, שזוהי מהות ענין חליפין שמחליפין חפץ בחפץ ולא שיווי בשיווי, והיות וצורתא עבידא דבטלה יש כאן חסרון בחפץ ולא קני כנעל, ודו"ק כי נכון הוא.

וראיה לדבר שחליפין היינו קנין חפץ בחפץ ולא קנין ממון מההו"א של הגמרא (מ"ז ע"א) שחליפין ומקפיד עליהם לא קני ומשום שההקפדה עושה את הקנין לקנין דמים שאינו קונה (שהרי מעות אינן קונות) ומשמע מזה שעיקר חליפין הוא החלפת חפץ בחפץ.

ואפילו לשיטת הר"ח (מובא בנ"י) דס"ל שכל שלא ידעו את ערך החפץ לא קני, מ"מ גם לשיטתו אין הקנין ממוני אלא חפצי, אלא שיש תנאי בזה שצריך לדעת את שיווי החפץ כדי שתהא גמירות דעת.

ולפ"ז יוסבר הדין שבחליפין אין אונאה, שכן אין כאן החלפת דמים (שיווי) אלא החלפת חפץ בחפץ וע"כ אין כאן מקום לאונאה.

וראיה נוספת ליסוד זה מתוס' ד"ה קונים בכלי אעפ"י שאין בו שוה פרוטה. שהקשו שם. הרי בחליפין כתוב גתיגה, ונתן לרעהו" ולמדנו במקום אחר שאין גתיגה בפחות משו"פ ומתרצים התוס' שכאשר המדובר בתשלומים צריכים גתיגה שו"פ אבל בענין חליפין, נתינת מנעל הוא לרעהו ולא נתינת ממוני. ולכן אין צורך בשו"פ ושפיר שמעת מינה שמהות קנין חליפין אינו השיווי הממוני ודו"ק.

קנין חליפין בקידושי אשה

„סד"א הואיל וגמר קיחה קיחה משדה עפרון מה שדה מקניא בחליפין אף אשה נמי מקניא בחליפין — קמ"ל.

ואימא ה"נ? חליפין איתנהו בפחות משו"פ. אשה בפחות משו"פ לא מיקניא גפשה" (קדושין ג.).

(1) שיפת רש"י.

„מה שדה מקניא בחליפין דכתיב שלף איש נעלו והחם שדה הוא“.

ז"א שלפי דעת רש"י רצתה הגמרא בהו"א ללמוד קניני אשה מקניני

שדה באופן כללי ולא דוקא משדה עפרון.

ובהנחה זו בדעת רש"י מיושבת קושית התוס', „וא"ת היכי ס"ד דגילף

משדה עפרון שתקנה אשה בחליפין והא שדה עפרון גופא לא מיקני בחליפין

דלא מצינו חליפין לעכו"ם עיי"ש שלפי רש"י (ורשב"א שנראה להלן) קושיא

זו מיושבת. שההו"א היתה ללמוד אשה משדה ולא דוקא משדה עפרון. (ועיין

ב„חכמת מנוח" שכתב ליישב קושיא זו עפ"י שיטת רש"י קרוב ליישוב הג"ל).

לשיטת רש"י אין למדים חליפין משדה משום שאשה אינה רוצה להתקדש

בפחות משו"פ. אולם על הסבר פשטני זה קשות הקושיות הבאות:

בתוס' ד"ה ואשה.

- א. פשטה ידה וקבלה תתקדש בפחות משו"פ?
- ב. מדוע אין הגמ' שואלת את הקושיא אשר היא שואלת לקמן על ב"ש „א"כ בנתייה דר' ינאי" וכו'.
- ג. אשה תקנה בתוקה כשדה?
- ד. מה שואלת הגמ' לקמן בשטר מגלן — הן משדה ילפינן לה?

קושית הראב"ד — המובאת ברשב"א:

ה. אם הגו"ש מלמדת שאשה נקנית בחליפין מה לי בגנאי שלה?
הפני' בתוס' ד"ה „ואשה" מישב את קושיות התוס' על רש"י כר, (ומעין דברים אלו כתב הר"ן). כיון שמצינו שאשה אינה מתקדשת בפחות משו"פ על כרחך גו"ש דקיתה קיתה לא לענין חליפין נאמרה וא"כ אפילו פשטה ידה וקבלה לא מהני דמהיכי תיתי שיועיל חליפין בקידושי אשה.
וביחס לקושיות ג' ו'ד' — הרי לאחר שהסקנו שאין אשה נקנית בחליפין א"כ מוכח שהגו"ש של קיתה קיתה לא נאמרה שנלמד אשה משדה אלא לענין שלשון קיתה איירי מכסף וא"כ שוב אין למדים גם שטר וחוקה משם. אלא שבוה עדיין לא תורצה קושית הראב"ד ועיי"ש ברשב"א תירוצ' על קושית הראב"ד.

ואפשר לישב קושיתו עפ"י ה„דבר אברהם" (חלק א' סימן א' אות ג') שקנין חליפין עיקרו דאורייתא אך דרכי ביצועו ע"י הרגלי האנשים. (יש במדרש: בתחילה קנו בנעל אח"כ בקצצה ועיי"ש, ש"מ שהרגלי האנשים הם שקובעים את צורתו) כי למעשה לא נאמרה ההלכה במפורש שהקנין יעשה בכלי ובמסירה מן הקונה למקנה, אלא שההלכה היתה כללית שכל שינהגו כך התגוין לקנות בו יהא קנין ע"כ לא נהגו נשים מעולם בקנין זה בקדושין, ומשום שאין מנהג, פחות משו"פ ע"כ לא נהגו נשים מעולם בקנין זה בקדושין, ומשום שאין מנהג, אין אשה נקנית בקנין חליפין ואפילו בשו"פ.

(2) שיטת הרשב"א.

גם המקשן ידע שאין לומדים אשה משדה אלא ההו"א היתה שכיון שלמדנו קנין כסף באשה מקנין כסף בשדה רצתה הגמ' ללמוד שחליפין (שקונים בשדה) יקנו באשה כמו קנין כסף שקונה באשה והגמ' דחתה — א"א ללמוד שכן קנין חליפין הינו בפחות משו"פ ואשה אינה מתרצה להתקדש בזה וממילא אין למדים את הקנינים כלם זה מזה.
והגמ' ששואלת בשטר מגלן — לאחר מסקנת סוגיתנו שאין למדים שאר קנינים מקנין כסף.

(3) שיטת ר"ת בתוס':

ההו"א לא רצתה ללמוד אשה משדה (ולכן לא קשות קושיות ג' ו'ד') אלא למדה קנין כסף של אשה מקנין כסף של שדה וסברה שחליפין, אם יש בהם שזה פרוטה בכלל קנין כסף הוא והגמ' תירצה שכיון שחליפין איתנהו בפחות משו"פ אינו מטעם כסף, ולכן אין לומדים אותו מכסף עפרון.

על ר"ת קשה מדוע אומרת הגמ' ואשה בפחות משו"פ לא מקניא הן מספיק לומר שחליפין איתנהו בפחות משו"פ, ומכאן שאינם מדין כסף וא"א ללמוד זאת באשה משדה עפרון. (ועיין ברשב"א שהקשה כן).
מ"מ יסוד שיטתו של ר"ת הוא שקנין חליפין אינו כסף אלא דבר אחר. על ההבדל שבין קנין חליפין לקנין כסף עיין בהרחבה בקטע „למהות קנין חליפין וכסף" — לעיל.

(4) שיטת הרמב"ם. (פ"ה מהלכות אישות הכ"ד).

האומר לאשה הרי את מקודשת לי בדינר זה על מנת שתחזירה לי אינה מקודשת, בין החזירה בין לא החזירה, שאם לא החזירה לא נתקיים התנאי, ואם החזירה הרי לא נהנית ולא הגיע לידה כלום.

מקור דין זה בגמרא ר' ע"ב בכולהו קני (במתנה ע"מ להחזיר) לבר מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין.

וישנה גירסת רב האי גאון (המובאת בר"ן), „גזירה שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין".

הרמב"ם שינה מלשון הגמ' שהרי הגמ' אמרה שזה קשור בחליפין והרמב"ם מסביר הסבר של הנאה, שכל החסרון הוא משום שאין כאן הנאה, במילים אחרות: אם א' שווה ב' וב' שווה ג' אזי א' שווה ג'. אם הגמ' מסבירה שהחסרון הוא בחליפין והרמב"ם כותב שהחסרון הוא בהנאה, הרי שהרמב"ם סובר שחסרון חליפין הינו ההנאה דאל"כ אפילו אם יש לה הנאה אינה מקודשת שכן בחליפין אפילו יהיה בהם הנאה (למ"ד דאי תפיס לה מיתפסי או שהתנה במפורש שמתפיס) גם לא יקנה לדעת התוס' והרא"ש ושאר הראשונים, משום שא"א ללמוד זאת משדה עפרון. אלא, על כרחך, שהרמב"ם ס"ל שכל חסרון חליפין הינו ההנאה ומנין זאת לרמב"ם.

וצריך לומר שהרמב"ם למד מהגמ' שלנו (דף ג' ע"א) ואימא ה"ג — שאשה תקנה בחליפין כקנין כסף (או כקנין שדה — עיין לעיל).

ותשובת הגמ' — חליפין איתנהו בפחות משו"פ ואשה בפחות משו"פ לא מיקניא. וכך יסביר הרמב"ם. — בקידושין יש צורך בהנאה שבגללה האשה מתקדשת, והנאה זו אינה בחליפין, שכן קנין חליפין ישנו גם בפחות משו"פ ושם אין שום הנאה וא"כ כל הקנין (ואפילו בשו"פ) אינו קנין הנאה וע"כ לא מועיל באשה. וכך יוצא שמתנה ע"מ להחזיר וחליפין — חסרונם אחד: אי ההנאה של האשה. ובהמשך עוד ידובר בשיטת הרמב"ם. (ועיין אבי עזרי להרב שך הלכות אישות פ"א שביאר שיטת הרמב"ם ועיין בא"מ תחילת סק"ב סימן כ"ט שביאר קרוב לביאור הג"ל).

(5) שיטת תופי רי"ד. (ג' ע"א מובא באבני מילואים סימן כ"ט ס"ק ב').

ז"ל „למעוטי חליפין קשיא טובא ואם נתן אדם סודר לאשה שיש בו שוה פרוטה אעפ"י שנתנו לה בתורת חליפין אמאי אינה מקודשת והרי יש כאן שוה פרוטה וכיון דנקיטא ביה ג' על ג' והיא רשאית לעשקו אמאי אינה מקודשת ?

וגראה לי לומר שאם בזה הסודר לבד נתרצית לו לקדשה אעפ"י שהזכיר לה שם חליפין מקודשת היא והכא במאי עסקינן כגון שהתנה עמה לקדשה במנה ולא היה גותנו לה עכשיו אלא התפיסה את הסודר שתתקדש לו ולא תוכל לחזור בה והוא יתחייב ליתן לה המנה לאחר זמן, בכי האי גוונא ודאי אינה מקודשת כיון שלא נתרצית להתקדש לו אלא במנה, ומנה אין כאן. ואעפ"י שבשדה קונה הסודר שאם מכר לו השדה במנה ולא נתן לו שיקנהו בכסף ונתן לו את הסודר שלא יוכל לחזור קנה את השדה והוא חייב ליתן את המנה לאחר זמן ואלה הן חליפין שקונים בכל מקום. וטעמא דמילתא — דכיון דחליפין איתגהו בפחות משה פרוטה לא כיקניא גפשה להתקדש לו שלא תוכל לחזור בה בפחות משה פרוטה, וכיון דבפחות ליתנהו בשוה פרוטה נמי ליתנהו שאין גזירה כוה למחצה, עד שיתן לה את המנה, עכ"ל.

לביורר שיטה זו יש לומר: —

א. בכל חליפין יש גם שיווי ואם כן אעפ"י שאינה מקודשת מצד חליפין תקנה בכסף שבהם.

ב. התוס' רי"ד מבסס את דינו על היסוד שבחליפין, שאי תפיס מיתפיס ועל כן כל קנין חליפין שוה כסף.

אמנם על שיטה זו יש לשאול מדוע כשנתרצית להתקדש לו בזה הסודר מקודשת, הלא הוא הזכיר לה שם חליפין? אלא — מקודשת מצד הכסף שבו. ואילו אם מקדשה בסודר על מנת שיתן לה מנה אינה מקודשת — ומה זה שונה מאמר לה התקדשי לי במנה ונתן לה דינר דמקודשת וישלים? הסבר תוס' רי"ד עיין אבני מילואים (כ"ט ס"ק ב').

כסף קנין וכסף שיווי

והסביר הא"מ את דעת התוס' רי"ד עפ"י דברי הסמ"ע בסימן ק"ץ סק"א ודעתו ששדה נקנה בשוה פרוטה בשיווי, דהיינו או שהשדה כוה פרוטה או שנותן פרוטה כתחילת הפרעון והשאר זוקף במלוה. [אגב האם שמיטה תשמטנו?] אבל אם אינו נותן את הכסף בעד שיווי המקח אלא יגותן לקנין אין זה מועיל לקנות שהרי שדה עפרון היה בעד שיווי המקח.

והט"ז משיג עליו וסובר שקנין כסף הוא קנין ולא שיווי והוכיח מאשה שנקנית בשוה פרוטה ואינו אלא לקנין שהרי שם לא שייך שיווי והרי לומדים קנין כסף באשה מקנין כסף בשדה. והא"מ דחת את השגתו של הט"ז והוכיח שגם באשה שייך לומר כסף שיווי.

ראיתו מן הרא"ש ספ"ק דמציעא, שרצה להוכיח שהמוחל שטר חוב שמכר, משלם רק את תשלומי הקונה ולא את כל הסכום הרשום בטר מהא דפ' האיש מקדש (מ"ח) במקדש בשט"ח דאחרים, דאשה לא סמכה דעתה, שמא ימחול. ואם מקבלת את כל הסכום הרשום בטר מאי ג"מ לה מינה? אע"כ שאינו משלם אלא דמים שנתן וקידושי אשה אינם אלא פרוטה ע"ש ומכאן ששויה של אשה פרוטה.

[ואפשר לדחות: לעולם אין זה שווה אולם זהו הפסדה כשמתקדשת בכסף].
ולפי"ז מתבארים דברי התוס' רי"ד:
כשמקדש בחליפין שהם שוים פרוטה — האשה מתקדשת בכסף שבהם
בקנין כסף שיווי.

אבל חליפין שהם לקנין שמוכר לו השדה במנה ואינו גותן עדיין את המנה
וגם אינו מתחיל לפרוע, שהרי הסודר חוזר לבעליו וצריך לשלם עוד מלבד
הסודר מנה שלם, ואם כן אין כאן תחילת פרעון ולא כסף שיווי אלא כסף
קנין ואינו מועיל לא בשדה ולא באשה, אלא שבשדה בכה"ג אעפ"י שאינו
מועיל מצד הכסף מ"מ מועיל מצד קנין חליפין שגם הוא קונה בשדה משא"כ
באשה שאינה נקנית בחליפין שהרי בפחות משו"פ גנאי הוא לה ולא מיקניא
נפשה ואפילו בשוה פרוטה לא מועיל שאין גו"ש למחצה וע"כ אינה מקודשת.
מתוך הסבר זה יוצא שהתוס' רי"ד סובר שאדם המתכוין לקנות בקנין
מסוים ולא עלתה בידו לקנות בקנין זה קנה בקנין אחר, אעפ"י שלא התכוין
לו, וזה לכאורה בניגוד לגמ' בב"מ (דף י" ע"א) „ראה את המציאה ונפל עליה
ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה בה“. ושואלת הגמ' מדוע לא יקנה
הראשון מדין ד' אמות. ותירצה הגמ' שני תירוצים:

א. „כיון דנפל גלי דעתיה דבנפילה גיחא ליה דנקני בארבע אמות לא
גיחא ליה דנקני“.

ב. רבנן לא תקנו ד' אמות ברה"ר.

המחלוקת בין התירוצים היא אם המתכוין לקנות בדרך אחת קונה בדרך
אחרת כאשר הדרך האחת אינה מועילה לקנות.
והרמב"ם פסק כלישנא בתרא לפיה כן קנה וזוהי גם דעת התוס' רי"ד.

סיכום השיטות בענין קנין חליפין

רש"י ר"ת רשב"א — קנין חליפין אינו קנין כסף (לתוס' היתה הו"א
שכך ונדחה, לרש"י ורשב"א לא היתה אפילו הו"א שחליפין הם מדין כסף.
(ועיין בבירורי השיטות שלא כ"כ בדעת הרשב"א).

רמב"ם קנין חליפין הינו קנין כסף (אלא שבאשה אינו מועיל משום
שאינו עמו הגאה לאשה).

תוס' רי"ד — קנין חליפין אינו קנין כסף אולם כשלא מועיל מצד
קנין חליפין מועיל מצד קנין כסף שבו ולפי"ז יוצא שכסף וחליפין הינם
שני קנינים קרובים אחד לשני.

לדעת רש"י ר"ת ורשב"א אין האשה מתקדשת מצד הכסף שקבלה אם זה
ניתן לה בתורת חליפין שכן מהותם של קנין חליפין וכסף שונים זה מזה.
ועיין על גדרם לעיל.

חקירה בנתכוין לקנות בקנין זה וקנה בקנין אחר

בדין זה שנתכוין לקנות בקנין זה וקנה בקנין אחר יש לחקור.
האם הקנין מועיל משום שדעתו היחה שאם לא יועיל קנין א' יועיל קנין ב'.

או הקנין מועיל משום שמספיקה כונה כללית לקנות בקנין כלשהו, ופעולת קנין כלשהו, ואעפ"י שלא היה בדעתו לקנות בקנין האחר מ"מ קנה. והנה אם נתפוס כיצד השני יקשה לנו מדוע לא יקנה גם בקנין חליפין הנ"ל שצייר התוס' רי"ד בקידושין, שכן אעפ"י שכונתו היתה לקנות בחליפין, יחשב לו כאילו קנה בכסף ובאמת יהיה עליו להשלים עד למנה וינכה דמי הסודר ויקנה, ומה לי שמשלם יותר אטו משום כך נגרע חלקו? אע"כ שהא"מ ס"ל שאמדינן דעתיה כי אם לא יועיל הקנין הוה זיועיל הקנין השני ודעתו היתה על כך. וכאן כיון שגלי דעתיה שלא חשב על קנין כסף שהרי רוצה לתת מנה שלם בלי לנכות את השיווי של הסודר, ע"כ לא קנה בקנין כסף ודו"ק.

ובכל זאת קשה לי מאי שנא מנתכוין לקנות בחליפין, שקנה בכסף אעפ"י שגילה דעתו שבחליפין גיחא ליה, ומה לי שנתכוין לקנות בכסף קניה, כמו כן נאמר אנחנו שנתכוין לקנות בכסף שיווי כיון שלא הועיל בכסף קנין? ואפשר ליישב שאלה זו עפ"י דברי ה"ה, דבר אברהם" חלק ב' סימן י"ח סעיף ד' וז"ל: ... דהנה אמרינן בקידושין (דף ו' ע"ב) המקדש במלוה אינה מקודשת, בהנאת מלוה מקודשת וכו' הנאת מלוה ה"ד? דארוח לה זימנא. ולכאורה קשה קידשה במלוה אמאי אינה מקודשת והרי הנאת מחילת מלוה נמי אית בה.

אמנם פשוט הוא דאע"ג דאלו הוה מקדש לה בההיא הנאה הויה מקודשת מ"מ השתא מיהא במלוה גופא הוא דמקדש לה ולא בהנאת מחילה ומלוה גופה לאו מידי הוא, כמבואר בראשונים ואחרונים שם... ונראה דחסרון זה מאי דלא פירש לה דמקדשה בהנאת מחילה דאית בה הוא רק מצד האשה המתקדשת לתורא דלא גיחא לה ליקדש אלא במלוה גופה ולא בהנאת מחילתה. אבל מצד האיש המקדש לאו חיסרון הוא דכיון דמכוין לקדשה ומטיא לה מיניה הנאת מחילה אע"ג דאיהו ע"י מלוה גופה הוא דמכוין לקדשה וזו (המלוה עצמו) אינה קונה, מ"מ אי לאו קפידת האשה הוה קני לה ע"י הנאת המחילה כיון דמכוין מיהא לקנות, דה"ג אשכחן בעלמא בעושה שני קנינים אחד המועיל ואחד שאינו מועיל ומתכוין לקנות ע"י זה שאינו מועיל דקנה ואפילו שלא בדעת אחרת מקנה כיון דמיכוין מיהא לקנות כמבואר בשו"ע חו"מ (סי' רס"ח ס"א) בראה את המציאה ונפל עליה דקנה משום ד' אמות, עכ"ל. ולפי"ז נוכל ליישב את הקושיא הנ"ל בהסברו של הא"מ על התוס' רי"ד. שאם התנה עמה לקדשה במנה ולא היה נותנו לה עכשיו אלא מתפישה אח הסודר הרי אין האשה רוצה להתקדש בסודר אלא במנה ואינה מוכנה לקבל את הסודר כתחילת פרעון משא"כ במקדש בחליפין עצמן היא מוכנה להתקדש בכסף שלהם שכן אין לה נ"מ בדבר.

(ויש לדחות שהרי גם כשמקדשה במלוה נאמר שתתקדש בהנאת מחילת מלוה שהרי אין לה נ"מ בדבר, וע"כ שלא אמרינן הכי).

בדין המוציא מחבירו עליו הראיה *

ב"ק מ"ו: א"ר שמואל בר נחמני מניין להמוציא מחבירו עליו הראיה? שנאמר „מי בעל דברים יגש אליהם” — יגיש ראייה אליהם. מתקיף לה רב אשי, הא למה לי קרא סברא הוא, דכאיב ליה כאיבא אויל לבי אסיא? וכו'. יש לעיין בדין זה דהמע"ה.

ב"ק י. ת"ר הכשרתי מקצת גזקו חבתי בתשלומי גזקו כהכשר כל גזקו. כיצד — החופר בור ט' ובא אחר והשלימו לי' — האחרון חייב... מתקיף לה רב ששת והא איכא מרבה בחבילה?! (שריבה חבילות זמורות בתדלקה של חברו וקרבה ע"י החבילות לגדיש אחרים שהיה בדין שיתיה הוא חייב ולא הראשון — רש"י). היכי דמי, אי דבלאו איהו לא אולא, פשיטא! (ולמה הוה לן למיתגויה, הרי הראשון לא סייע כלום דכל מה דשביק ליה מעמיא ואויל — רש"י), אלא דבלאו איהו אולא, מאי קא עביד? וכו'.

הרמב"ם (פ"ו מהל' חובל ומזיק הי"ד) לומד את הגמ' בצורה שונה מזו של רש"י — וז"ל: „חמשה שהניחו ה' חבילות על הבהמה ולא מתה, ובא זה האחרון והניח חבילתו עליה ומתה; אם היתה מהלכת באותן החבילות ומשתוסיף זה חבילתו עמדה ולא הלכה — האחרון חייב. ואם מתחילה לא היתה מהלכת — האחרון פטור. ואם אין ידוע — כולן משלמים בשוה”. ולכאורה, כל אחד יוכל לדחות את הניזק ולומר לו: לא אני הזקתי — המוציא מחבירו עליו הראיה?!

ב"ק ו: ת"ר „מיטב שדהו ומיטב כרמו יושלם”, מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו של ניזק, דברי ר' ישמעאל. ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית וק"ו להקדש. ור' ישמעאל אכל שמינה משלם שמינה, אכל כחושה משלם שמנה? אמר רב אידי בר אבין הב"ע כגון שאכל ערוגה בין הערוגות ולא ידעינן אי כחושה אכל אי שמינה אכל, דמשלם שמינה, אמר רבא, ומה אילו ידעינן דכחושה אכל לא משלם אלא כחושה, השתא דלא ידעינן אי כחושה אכל אי שמינה אכל, משלם שמינה — המוציא מחבירו עליו הראיה? אפשר לומר, שמי שיש עליו שם מויק, אין לו דין מוחזק שהוא דין רק לגבי אנשים ישרים. וסברה הגמ' לומר שמחמת כן, כיון שזה ספק ישלם יותר ואין במוחזקתו כלום. וזוהי גם סברת הרמב"ם למעשה בחבילות, כיון שכולם הניחו חבילותיהם על גבי הבהמה, יש לכולם שם מויקים, והם חייבים לשלם אע"פ שמסופקים אנו מי מהם גרם למות הבהמה.

וא"ת מדוע לא נשארה הגמ' בסברא זו, ואומר רבא שאע"פ ששם מויק עליו, המע"ה? וצריך לומר, — שכלל זה קיים רק לגבי הדבר שבוודאי הוזק ושבודאי אדם זה השתחף בנזק (וכעין זה במשנה בסוף המניח ב"ק ל"ה:.) ואז יחייב מספק. משא"כ כשאנו מסופקים אם בכלל נזק כזה — כגון בערוגה שיתכן שכלל לא אכל שמינה — כאן אומרים אנו המע"ה. ודו"ק.

(*) מדברים שאמר ר' יעקב וצ"ל בסיום מסכת בבא קמא בשיעורו של ר' יצחק גרינברג הי"ו בשכונת גבעת מרדכי בירושלים ו' אדי"א תשכ"ה. ערך מכת"י הרב יששכר גואלמן.

אמונה וחופש מחקר מדעי*

בראיון ברדיו שגערך לא מכבר, נשאל איש ציבור דתי: „היאך תוכל להסביר את העובדה, שבמאה העשרים, לא יוכל מדען לחשוב כפי שתגליתיו מורות לו“?

שאלה זו אינה שאלה העומדת בפני אדם בודד. השאלה במלוא חריפותה עומדת, או על-כל-פנים צריכה לעמוד, בפני כל מדען דתי; ולא דוקא בפני חוקר הפיסיקה והכימיה וכו': „כיצד עלי לגשת לעבודתי המדעית — האם מתוך דעה מוקדמת דתית, אשר תטיל מגבלות על עבודתי, או שבשעת מדע — מדע, ובשעת אמונה — אמונה, ולא קרב זה אל זה.“

הדעה, אשר תעמוד לדיון במאמרנו, תהיה ההשקפה הנפוצה, ביודעים ושלא ביודעים, בקרב צבור גדול של אנשי מדע דתיים, ואשר תכנה הוא: „כשאני לומד תנ"ך, (לדוגמא), בצורה מדעית — אסור לאמונה לשמש כשיקול בעבודתי. אני לומד את התנ"ך לגופו, ומחוכו, ומסקנותי המדעיות אסור להן להיות קשורות באיזה קשר שהוא, עם דעות דתיות מוקדמות, שכן אז כפלה מדעיותי.“

מתוך כך מוצאים אנו חוקרי תנ"ך „דתיים“ אשר קובעים ש„חבור התורה נעשה ע"י אנשים שונים, בתקופות שונות.“ ש„פסוקים ופרקים שלמים מעורבבים ומסודרים שלא במקומם האורגינלי.“ ש„התנ"ך מלא סתירות אשר התירוץ המתקבל ביותר לישובן, מבחינה מדעית, הוא, דעות שונות של כותביו ועורכיו“, ועוד ועוד, כיד „המדע“ הטובה עליהם.

כבר כתבנו לעיל, שהשקפה זו אינה מיוחדת דוקא לחוקרי התנ"ך. היא גם מנת חלקם של חסטריונים „דתיים“ רבים, שהגיעו כביכול למסקנות „מדעיות“ העומדות בנגוד למסקנות התורה, של ארכיאולוגים „דתיים“, ושל שאר מיני מדענים, המוצאים דופי בממצאי התורה, לאור ממצאיהם המדעיים. או ביתר דיוק — עלולים למצוא דופי בגשתם לעבודתם, מתוך ההנחה שהאמת המדעית עומדת מעל לכל החישובים האחרים בשעת העיסוק במדע, ואין קשר בינה לבין דעות דתיות, שהם עצמם מאמינים בהם.

גנסה לבדוק אם יחס קיים זה, הינו גם היחס הנכון והרצוי של איש המדע לאמונה.

* נתפרסם ב„דעות“.

כל מי שמצוי אצל גדולי ישראל, שאיחדו את האמונה והמדע לחטיבה אחת שלימה בנפשם, יראה שבעיה זו עמדה כבר בפניהם. רב סעדיה גאון, בהקדמת ספרו „אמונות ודעות“, עומד על הצורך לבסס מבחינה שכלית את מסקנות התורה. „שיחברר אצלנו בפועל, מה שידענו מנביאי האמת במדע“. השכל מסוגל לבסס מסקנות אלו. אך מדוע לא חשש שבהליכה בעקבות השכל, יגיע הוא למטרות שונות מהמטרה שיעד לו, ולמסקנות אליהן הגיעו הפילוסופים השונים, שאינם בני ברית? גם ר' בחיי ב„חובת הלבבות“, (שער היחוד — פ"ג), קובע כחובה דתית עליונה את החקירה השכלית באלוקות. „כל מי שיוכל לחקור על הענין הזה (יחוד ה') והדומה לו מן העניינים המושכלים בדרך הסברא השכלית, חייב לחקור עליו כפי השגתו וכת הכרתו“. „והמתעלם מחקור זה, הרי זה מגונה“. ועיין שם שהאריך בחובה זו. קשה לתאר שלר' בחיי לא היה קשה מה שקשה לכל מדען דתי — „ומה תעשה כשתמצא בשכל את ההיפך ממה שבקשת למצוא?“.

אין צורך להזכיר כאן את הרמב"ם בתפשו את האמת השכלית, ובחייבו את החקירה השכלית באלוקות — האם לא חשש הוא מפני ממצאים שכליים העומדים בנגוד לאמונה? והרשימה גדולה, האם לא חשבו גדולי ישראל בכל הדורות על בעיה זו ודחו אותה לבני דורנו לפתרה בכוחות עצמם?

כדי להבין את דרכם, יש צורך להסביר פרק יסודי באמונה, שלפי פשטותו, דומה שנשכח מלבם של מדענים דתיים, הבאים לדון על היחס שבין אמונה לעבודת המדע. וכדאי הוא מאן שיזכרו הדברים תמיד.

הרמב"ן (שמות י"ג, סוף פר' בא), מאריך את הדבור בענין החשוב של מטרת הנסים. לאחר שהוא מונה את הסברות האפשריות לכפירה באלקים (קדמות, חוסר ידיעה, חוסר השגחה), אומר הוא: „וכאשר ירצה האלקים, בעדה או ביחיד, ויעשה עמהם מופת, בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל, בטול הדעות האלו (הכופרות באלקים או בהשגחתו) כולם. כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוהים, מחדשו, ויודע ומשגיח ויכול. וכאשר יהיה המופת הוא נגזר תחילה מפי נביא, יתברר ממנו עוד אמיתת הנבואה, כי ידבר האלקים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כולה“. ז"א — התגלות הנסית האלקית הינה ביסוס מציאות ה' בעולם, והיא המקיימת את כל התורה כולה.

אף רס"ג (אמו"ד בהקדמה), מציין את עדות הנסים כולם (עשר המכות, קריעת ים-סוף ומעמד הר סיני) למציאות הבורא, ומדגיש במיוחד את גדלותו של נס המן — „כי ענין המן יותר נפלא מכולם, כי הדבר המתמיד יותר נפלא מהנפסק, כי לא יעלה בדעת תחבולה שתכלכל עם שמספרם קרוב לאלף אלפים אדם, ארבעים שנה, לא מדבר (מאוכל רגיל זמוחשי) כי אם ממזון מוחל, יחל אותו הבורא להם באויר... ומפסיק זה בתנאי כל הנדה נאמנת“.

הדברים מובאים בצורה שלימה ביותר, בספר הכוזרי לר"ל, בכמה מקומות המשלימים את התמונה.

החכם הנוצרי מאמין (מאמר ראשון קטע ד), „בכל מה שבא בתורה ובספרי בני ישראל, אשר אין ספק באמיתותם בעבור פרפורם והתמדתם, והנלותם בהמונים גדולים“. להלן (בסעיף ח) מוסיף הוא תנאים ההכרחיים לבסוס האמונה, שהנסיים יהיו נסים המהפכים את טבע המציאות, ו„שיהיה הענין ההוא לפני המונים, יראוהו בעיניהם... ושיחקרו על הדבר ויבחנוהו בחינה אדר בהינה עד שלא יפול בלב אדם ספק כי יש בו צד דמיון או צד כספים“. וכל הדברים האלו נמצאים בניסים שעשה ה' לאבותינו במצרים, ועיי"ש בהרחבתו את הדבור על גדולת הניסים שנעשו לאבותינו במצרים, על רבויים, התמדתם, על הופעתם בפני קהל גדול וחוקר אשר אינו נפתח בקלות לכל דבר אלא אם כן בחנו ומצאו נכון (סעיף פ"ג).

גם הרמב"ם מדגיש את ההתגלות האלוהית כיסוד האמונה, אשר על ידה האמונה היא ודאית לא פחות מראות בעין — „וכרו מעמד הר סיני, שצונו הקב"ה לזכרו תמיד, וגם הוהירנו מלשכחו... וראוי לכם אחינו שתגדלו בניכם על המעמד הגדול ההוא... שהוא עמך שהאמונה טובת עליה, והמענה המביאה לידי אמת, וגדלו המעמד ההוא על כל גדולה כמו שתגדלו הקב"ה... ודעו אחינו... שהדבר הגדול הזה שנראה במציאות, שהעיד עליה מבחר העדים שלא היה כמוהו... והוא שתשמע אומה אחת בכלל דבור הקב"ה, ושתראה כבודו עין בעין, ודבר זה היה שתתחזק האמונה חזק שלא יסנהו משהו, ויגיע לנו על ידו האמת“. (אגרת תימן).

וכן ביד החזקה (ספר המדע, הל' יסודי התורה, פ"ח) בדבריו על נבואת משה רבינו, כותב הוא בין השאר: „בעינינו ראינוה (נבואת משה) ונבאנונו שמענוה כמו ששמע הוא“ ואשר על כן כל העומד עלינו להכחיש אמונתנו הרי הוא „דומה לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו, שאינו כמו שראה שאינו שומע להן, אלא יודע בודאי שהן עדי שקר“.

במלים אחרות: האמונה מבוססת על התגלות אלקים לישראל עמו, בצורה הברורה ביותר, הן ע"י אותות ונסים על טבעיים, בפני קהל גדול ועצום, במשך תקופה ארוכה, לאחר שהתופעות הללו נחקרו שוב ושוב על ידי הצופים בהם, והן ע"י ההתגלות הנבואית העליונה לכלל ישראל, במעמד הר סיני, אשר עשתה את האמונה לודאית כראות העין. והעין אינה דוקא עינו של אותו דור דעה, אלא היא עינו של כל דור ודור, כדבריו של הרמב"ן (פירוש על התורה, דברים ד' ט'). „כי כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו ידעו שהיה אמת בלא ספק, כאילו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד שקר לבנינו ולא ננחיל אותם דברי הבל ואין בו מועיל, והם לא יסתפקו כלל בעדותנו... אבל יאמינו בודאי שראינו כולנו בעינינו כל מה שספרנו להם“.

עתה תיושב מאליה התמיהה שהעלתה בראשית דברינו — כיצד לא חששו גדולי ישראל, כרס"ג, רמב"ם, ר' בחיי ועוד, לסמוך על שכלם (ולא גכנס כאן לדיון על כוחו של השכל לעשות זאת, שהוא דבר משני לגבי דיונו) בחקירת הבורא, וראו חקירה כזו בעין טובה, ואפילו כמצוה עליונה של היהדות, מבלי להעלות בדעתם חשש קל שמא יביא הדבר לפגיעה באמונה.

שכן האמונה מבוססת היחה גם מבלי חקירה זו, וללא כל תלות בחקירה זו. ובאמת מדגישים גם הרציונליסטים ביותר שבין הוגי הדעות ביהדות את מקומה של האמונה המבוססת, על התגלות ה', פקודמת לחקירה השכלית. (עיין ר' בחיי בהקדמה, רס"ג בהקדמה, רמב"ם מו"נ ח"ג פנ"ד ועוד).

מכאן יובן שהמאמין באמת ובתמים, אינו מתלבט כלל, כיצד לגשת לעבודה מדעית, שכן האם יש לדבר בכלל על מיתודות מדעיות העומדות בנגוד לראות העין? האם יש איזה שהוא „מדע“ שיסכים להתעלם מהאמת המציאותית המוכחת ביותר, בגשתו לבירור הבעיות העומדות בפניו?

נראה שכניעה היא לכפיה המתעטפת באצטלא מדעית, לומר „נשכת עכשיו את האמת, ונדון בדברים לכשעצמם“, וכתוצאה מכניעה זו מגיעים לידי מציאויות של „מדענים — דתיים — כופרים“. חייבים אנו לזכור את הצווי הגדול שצונו בו הכורא — „רק השמר לך, ושמור את נפשך מאד, פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך“. ומתוך ידיעה גדולה זו של מציאותו הבלתי ניתנת לערעור, של בוראנו ומנהיגנו ונותן תורתנו, עלינו לחזת את חיינו לצורותיהם השונות, כולל המדעיות.

עושה מלחמות מצמיח ישועות*

ב"ה מוצש"ק לסדר „טובה הארץ מאד מאד“

י"ז סיון תשכ"ז

למשפ'... היקרה

שלום וברכה מירושלים הבירה הישלימה

„מה רבו מעשיך ה' — כולם בחכמה עשית“ על אף שעברו כבר כשבעים מיום פרוץ המלחמה עדיין קשה לנו להאמין שאכן כל זה אירע ממש. מעולם לא הרגשנו כל כך טוב את פירוש הפסוק „בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים“. השמים נפתחו ומראות אלוקים נגלו לכל העולם ונגסה לכתוב קצת מהרגשותינו ומחיותינו.

ביום העצמאות תשכ"ז נשא ראש הישיבה ר' צבי יהודה שליט"א במסיבת החג את דבריו. ברחוב ובעולם לא היה ידוע מאומה על מתיחות כל שהיא (מלבד זו שבסוריה), והפעם הייתה צורת דבורו שונה מהרגיל, כרגיל הוא מדבר כלפי חוגים המפקפקים בקדושת החג ומסביר את התגלות ה' בדרכי הגאולה, השנה סיפר על הרגשתו ביום העצמאות הראשון כשפקפק הוא בעצמו אם יש מקום לשמוח בארץ החצויה. וכאן הרים קולו מאד ושאג לעבר השומעים — „ואת ארצי חילקו“, „והיכן חברון, והיכן יריחו והיכן שכם“ (על ירושלים לא דיבר כי זה פשוט מכדי שידבר על זה, כך הסביר לי בע"פ אחר כך). השומעים נחרדו ומה טעם בשאגות אלו עלינו? האם אנחנו חילקנו את הארץ? ורק אח"כ הבנו במה דברים אמורים.

כשהענינים הלכו והתחממו ומיצרי טיראן נסגרו, שוב תלה בלוח המודעות, ר' צבי יהודה מכתב מחיל מתלמידי הישיבה שנכתב ערב מלחמת סיני ובו שאיפה ובטחון שיריחו וחברון וירושלים תהינה שלנו. אז עוד לא העלינו כלל על הדעת מלחמה עם חוסיין.

לאט לאט התבררו המהלכים האלוקיים, חוסיין התאחד עם נאצר ואז כבר ראינו את הכיוון. ר' צבי יהודה הסביר אז „שעושה מלחמות“ הוא גם „מצמיח ישועות“ וזה סדר הישועה ומאז כבר לא היה לנו ספק שמלחמה תפרוץ ושבעקבותיה תבוא ישועה ומה שלא ידענו עדיין בבירור, או ליתר דיוק גם האופטימיסטים שבנו, וכל העם היה אופטימיסט, שהיו בטוחים בנצחוננו

(*) נכתב לאחר מלחמת ששת הימים למשפחת ידיד, ששהתה בשליחות בחוץ לארץ.

לא תיארנו לעצמם נצחון בפחות משלשה חדשי מלחמה קשים. חששנו מאד למספר ההרוגים הרב שעלול להיות מחיר המלחמה. מה שהפחיד במיוחד (ושוב — אני מחלק בין תוצאות המלחמה שלא פקפקנו בהם, לבין צורת המלחמה וקשיה) היה האיחוד הערבי ואיבוד כושר ההפתעה עקב התחפרות המצרים והיערכות שאר הצבאות הערביים מאידך. התאמצנו מאד וציפינו מאד לאחדות הפנימית של כלל ישראל כי ידענו שבכוחה לטייע רבות מאד להשגת נצחון יתיר קל. שמחנו מאד כשהוקמה ביזמתו הבלתי נלאית של השר שפירא בעיקר, בצירוף תמיכה חזקה מהאגפים, של העתונות ודעת הקהל, ממשלת ליכוד. לא אשכח את מאמרי הנפלאים של קישון באותם הימים כשהצלף ללא רחמים בכל מי שניסה לעמוד נגד אחדות זו. וחפץ ה' הצליח — בן גוריון ובגין חירות ומפ"ם ואגודת ישראל התאחדו ואז כבר ידענו שהרבה דם נחסף.

ביום שני בבוקר הייתי בדרכי מתל-אביב לירושלים לאחר שכבר גודע ב־8.10 שפרצה מלחמה. כאן היה מי שקיוה, וגם אני כך שחוסין לא יתחיל. אמנם רציתי מצד אחד שכן יעשה זאת כדי שנוכל לשחרר את כל ארצנו, אולם קיויתי שנוכל להלחם נגד מצרים לבדה, ואח"כ לסדר לבדנו את החשבונות עם ירדן וסוריה. אולם ה' לא חשב כך וירושלים הפכה למטרה לתותחי הלגיון. אנחנו נסענו בכביש הראשי החשוף לנבי סמואל ועם בואנו העירה ב־11.00 בבוקר נתקבלנו במטר פגזים שכוון לכביש ע"מ למנוע את התנועה בו. ירדנו מהאוטו (זה כבר היה בשער אפרים) והשתטחנו על הרצפה בצידו הכביש כשגראה היה שמטווחים את הפגזים לעברנו. כל האוטו קרא „שמע ישראל“ ולעולם לא אחר על רגעים אלו שהעמידו אותנו כל כך קרוב לעצמנו ללא כל כחל ושרק. הרגשנו שנפשנו ביד ה'. ב"ה לא קרה מאומה. הפגזים התפוצצו בשדה ואח"כ בריצה הגענו למקלט. לצערי הרב לא השתתפתי במערכה בכלל (לא גייסו אותנו כלל) כך שאת ימי המערכה עשינו בדירתנו ששמשה לי מקלט והנשים והילדים ישבו במחסן — מקלט. ההרעשה על ירושלים היתה די כבדה אבל שאבנו עידוד רב מהאש החמה של תותחינו. היו גם מספר קרבות אויר בירושלים ויש לנו אפילו קלע אוירי שנפל במרפסת שלנו, אך המוראל היה גבוה כל הזמן וציפינו לישועות.

בינתיים שכחתי לציין שאיומי נאצר, הכנסת 100 אלף חיליו ו־1000 הטנקים שלו לא הותירו לנו יום ספק שהמלחמה תהיה קשה מאד וכגודל צערנו כן גדלה שמחתנו כאשר שמענו על נצחונות צה"ל בדרום ובסיני. ממש לא יכולנו להבין ולהכיל את המעבר החד הזה מאפילה לאורה ומשעבוד לגאולה, ומצרה לרוחה. וכשגודע לנו כבר ביום שלישי בבוקר שחעיר העתיקה עומדת להכבש לאחר נפילת כמה ממוצביה העיקריים (אז עוד לא ידענו בכמה דם יקר יעלה הכיבוש הזה) לא ידענו איפה להניח את עצמנו. ושוב ראינו עין בעין את השגחת אלוקינו שהכניס את חוסיין למערכה ע"מ להתזיר לנו את את ארצנו ועיר קדישנו.

לכנו רטט בקרבנו כאשר שמענו את אשכול אומר ביום שני בצהריים „אנו עומדים במערכה קשה מאד, ובעזרת צור ישראל נעמוד בה“. ואת דבריו של הפרשן המצוין אלוף חיים הרצוג כשאמר בקול ישראל: „צבאות ישראל כשה' אלקי צבאות ישראל בראשם, מתקדמים בכל השטחים" היתה זו הרגשה נפלאה שלא נשכחנה לעולם. ביום רביעי כשנדע על כיבוש העיר אמרתי הלל שלם ולא היה בו כדי לבטא את גודל תודתנו לה'.

נקודה חשובה באותם הימים היתה הידיעה שאין לנו, לעם ישראל בעולם, שום ידיד, „אל תבטחו בנדיבים" ו„טוב לבטוח בה' מבטוח בנדיבים" היו פסוקים שחשנו על בשרינו, ואולי גם שמחנו לראות איך ה' בעצמו הוא בן הברית היחידי של עמו ישראל. שמחנו מאד על גילוי ההתנדבות של העם היהודי וגילויי האחדות הלאומית של עם הקודש בכל מקום שהוא. כן שמחנו מאד על קידוש ה' שנגרם בעולם ע"י צ.ה.ל וכיבושיו המדהימים עד שפרשן כגימס וסטון בניו יורק טימס כתב (אני מצטט את תרגומו ב„הארץ") שהפסוק „ויאמר אלוקים לישראל במראות הלילה אל תירא מרדה מצרימה אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה" הוא הפסוק המבטא את המערכה הגדולה הזו, ושתייה לישראל בכל זאת בן ברית". בינתיים התחילו להגיע ידיעות על הרוגים ופצועים של טובי חברינו השמחה הרבה שוב פינתה את מקומה לצער ויגון והלכנו כסהרורים, מה שאנחנו עוד עד עכשיו.

כיבוש הרמה הסורית שהיתה מבוצרת יותר מקו מזיינו והחומה האטלנטית והענשת הפורעים והרחקתם מישובינו השלימו את השלב המלחמתי ואת הנצחון.

שבועות בבוקר. כל הלילה למדנו. התקיימו שיעורים בבית הכנסת על בנין בית המקדש ובעזרתו, ועל סדרי כיבוש הארץ ועוד (מובן שהרמב"ם שימש יסוד לכל השעורים האקטואליים האלו שאחד מהם היה השכנת השלום והיהס לעמים הנלחמים לפני ואחרי המלחמה) וב-7.15 יצאנו לעבר כותלנו היקר והקדוש. לא אשכח לעולם לילה זה כשהכל חשך. פה ושם נשמעות יריות מפחידות בכל שהוא, ואנחנו הולכים בדרך סלולה שנסללה בימים אלו לעבר הר הבית. נכנסים לחומת העיר משער האשפות ליד הר ציון והנה הוא עומד ליד כותלנו האבנים הגדולות והקדושות בכל הודו וגבורתן. הרגשנו: הפעם אין זה כותל הדמעות, אלא כותל הגבורה והתפארת של עם ישראל הבתים הערביים סולקו רחבה עצומה סודרה לפני הכותל. חילי ישראל עומדים בכל מקום מסביב לו כגבורי ישראל סביב למיטת שלמה בונה המקדש הראשון וה' שב לעירו. כשחזרנו וראינו את המוני אלפי בני ישראל כשהם באים לכותל ראינו מה גורא המקום וקוינו והתפללנו שנוכה לעלות כך לרגל ולבית מקדשנו.

ונסיים בנקודה נוספת — מול גילויי האחדות הלאומית ההתעוררות הרוחנית העליזנה וקידוש ה' הנשגב והצער והיגון על חברינו שנמלו — אנחנו חרדים שמא לא יעמוד כוחם של גבחרינו להבין את גודל תפקידם ושמא יותרו על איזה שהוא שעל אדמה. הערב דיבר ר' צבי יהודה ברדיו ואמר

הרב יעקב פנחס כהן זצ"ל

שהעולם ואנחנו חייבים לדעת שעם ישראל מתעורר לתחיה ומחדש געוריו.
ושדבר זה הינו לזכותו של ישראל והעולם כולו ואל יעלה על לבו של איש
שום פקפוק בדבר זה, ושום כח לא יזין אותנו מעמידה בתוקף על מילוי
תפקידנו זה שהוא בסופו של דבר טובת העולם.
נסיים בברכה שכאשר ראינו גראה בהמשך התגלות ה' על אדמתו
וארצו ועמו, בחזרת ישראל בתשובה, בקיבוץ גלויותנו, בבנין בית מקדשנו
ובהיותנו „ישראל — אשר בכ אתפאר“.

שלכם יעקב ונעמי
והילדים

שלמות ארץ ישראל

לאחר סיום מלחמת ששת הימים נערכו פגישות של בני ישיבת מרכז-הרב עם כמה אישים. בפגישה עם שר הדתות ד"ר זרח ורהפטיג הי"ו, ישב ראש והנחה הרב ר' יעקב כהן זצ"ל.
להלן חלק מדברי בני הישיבה שהוקלטו בפגישה זו, דברים שיפה כחם, במיוחד בשעה זו. *

הפותח והמנחה: הרב יעקב כהן ז"ל

המלחמה לא היתה מעולם שאיפתנו. שאיפתנו המרכזית היתה וזינה אחדותו של עם ישראל, אחדות כל הזרמים, השכבות והדעות. זהו אחד מיסודותיה של תנועתנו ועל פיה נתחנכנו; ואכן הגיעה השעה שבה ניתנה לנו ולשרנו ההזדמנות לעמוד בראש המחנה הזה, שהביא את האחדות הזאת בתוכנו, ונקווה שנמשיך ונתמיד באחדות הזאת גם הלאה.

אנו מחונכים במשך עשרות שנים על הרעיון של א"י לעם ישראל על פי תורת ישראל. עם ישראל הוא נושא התורה בעולם, קדושתו היא קדושה מרכזית בעולם, וממנה מקור כל הקדושות בעולם; הוא — יסוד קיומו של כל העולם כולו. במאת השנים האחרונות נתחדשה שוב ההכרה, שלא רק עם ישראל ותורת ישראל — אלא גם „ארץ-ישראל" היא המקום שבו תתגלה קדושתו של עם ישראל וממנה תצא השפעתו אל העולם.

בהגשמת הרעיון של תורת ישראל לעם ישראל, אנו מכירים ומוקירים את פעולותיה של תנועתנו, ובמיוחד את פעולתו של שר הדתות, שעמל יחד עם חבריו להשרשתה של הכרה זו של תורת ישראל לעם ישראל. אבל חונכנו גם לרעיון של ארץ-ישראל לעם ישראל ע"פ תורת ישראל. ישיבת ישראל בא"י אינה נובעת מזה שתפסנו לנו מקום שבו אנו נקבע שם את תורת ישראל; חשיבותה של א"י לגבינו היא כידוע, בהיותה מקור חייו של עם ישראל. אין א"י לנו כאנגליה לאנגלים ופולגיה לפולגים, אלא הרבה יותר מזה. היא מקום של חיים, של חיי הקדושה בה חי עם ישראל חיים אמיתיים. בלעדיה, גם תורתו אינה תורה. „בזמן שישראל גלו מארצם אין לך ביטול תורה גדול מזה". בלעדיה יש חיסרון במהות שלום של עם ישראל; עם ישראל אינו עם ישראל, אם אינו נמצא בא"י, בהיות קדושתה קדושה עצמית, ולא רק מבחינה

* לצערנו לא נקלטו היטב ברשמקול, דברי ד"ר ורהפטיג ועוד כמה משתתפים, ולכן לא יכולנו להביאם כאן — המערכת.

טריטוריאליזם, כמקום מיוחד לעם ישראל. הרעיון הזה הוא לא רעיון של התנועה, אבל התנועה פעלה למענו, עשתה למענו ולחמה למענו. על זה התחנכנו ואנו ממשיכים להתחנך.

היו עיכובים במסך אלפי שנים. לא יכולנו לכבוש את א"י; אונס רחמנא פטריה. והנה, זיכנו הקב"ה — בעל כרחנו. ידוע שאילו היה הדבר תלוי בנו בלבד, לא היינו פותחים במלחמה הזאת. על כרחנו נתפסנו בציציות ראשנו ונכנסנו למערכה הזאת, שבה עמד ישראל על חייו, ובעזרת ד' ניצחנו. נצחנונו הושג גם בעזרת מסירות הנפש של חיילינו ובעזרת האחדות הפנימית הגדולה והקדושה שהושגה ע"י מאמצי הבלתי פוסקים של תנועתנו. הניצחון והארץ — ניתנו לנו.

ועתה עומדת השאלה: מה הלאה? מה עלינו לעשות? מה חייבים אנו לעשות?

התשובה, מבחינה תיאורטית, פשוטה מאד. בגלל חשיבותה של הארץ וקדושתה, אין ספק, שחייבים אנחנו להחזיק בכל סנטימטר של האדמה הקדושה הזאת, שהיא מקור חיים לאומה זו. אבל מבחינות פוליטיות — יש קשיים. מתעוררות השאלה, מה היא דעתה של תורה ומה עמדתה של תורה ביחס לקשיים הללו. על נושא זה באנו לדון ולדבר, להשמיע את דעותנו ולשמיע את דעתם של אחרים.

ישנן בעיות בטחונות, מדיניות, דמוגרפיות ואולי גם בעיות רוחניות; כי, אם תהיה מידה מרובה של הכרה ושל אמונה בצדקת דעתנו, שאכן הארץ הזו שאנו יושבים בה היא ארצנו, בלי שום פקפוק; שהרי הקב"ה נשבע לכל אב ואב מאבותינו בפני עצמו, שהארץ תיזכר. כמו שאומר הרמב"ן בפרשת השבוע שכל אב ואב קדושתו מספקת שהארץ תהיה לנו: „וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק וכו' והארץ אזכור". זוהי למעשה עיקרה של הברית הזאת שנכרתה בין ה' לבינינו; ואם נזכור את הגבולות של הארץ הזאת ואת ההבטחה הבלתי פוסקת לכל אורך התנ"ך, שהארץ תחזור לידינו, ואת האיסורים החמורים על החזרתה של הארץ לידי גוים — ייתכן שהבעיות תקבלנה אופי אחר. כי אפשר להציג את הבעיות בשתי צורות: אפשר לומר: הבעיות הן כה חמורות עד שאין פיתרון. אבל אפשר לומר: איך אפשר לפתור את הבעיות הללו לאור הדבר הגדול והקדוש הזה, שאנחנו חייבים בו עכשיו?

ויש פחדים בלתי מבוטלים. ואף אחד מאתנו אינו חושב שיש לנגח את הראש בקיר, ולעלות ולקום נגד כל אומות העולם. כבר הקדמנו שכל אחד דואג לשלמו של ישראל, וברור שככל שיתרבו ידידיו של עם ישראל, גשמח כולנו מאד. אבל השאלה היא, האם אנו בונים עתידנו על „מה יאמרו הגויים"? — האם אנחנו מכריזים על זכותנו בארץ הזאת בזכות עקרונותיו של הנשיא ג'ונסון, או בזכות עקרונותיו של הקב"ה. ויש חשיבות רבה להכרה שאנו מכירים. מבחינה מעשית כמעט ואין חילוקי עות. כולם עומדים על עיקרון זה שבלי שלום אין חזרה למצב הקודם; אך האם אנו מסתפקים בדבר זה? ומה יהיה אם באמת יהיה שלום? תגידו — שזו איננה שאלה מעשית. אני אומר שהיהדות לא פותרת רק בעיות מעשיות, אלא היא הרבה למעלה מזה; היהדות היא

אמונת חיים, השקפת חיים. השאלה היא תמיד קודם כל — מה השקפתנו. ולהשקפה זו תהיינה השלכות בחיים. „ואהבת את ה' אלקיך וכו'“ — אינו דומה לעובד את ד' מיראה לעובדו מאהבה. עצם האהבה, עצם ההכרה, נותנת לנו כוח ומרץ לבצע את מוטל עלינו ע"י ההשגחה.

על פחדים כגון אלה אומרת הגמרא במסכת ברכות דף ס' ע"א: „ההוא תלמידא, דהוה קאזיל בתריה דרבי ישמעאל ברי' יוסי בשוקא דציון; חזייה דקא מפחד. אמר ליה ר' ישמעאל: חטאה את, דכתיב „פחדו בציון חטאים“. אמר ליה: והא כתיב „אשרי אדם מפחד תמיד“? אמר ליה: ההוא בדברי תורה כתיב.“

מסביר רש"י: „בדברי תורה כתיב — אשרי אדם מפחד תמיד — שמא תשתכח ממנו, שמתוך כך הוא מחזיר לשנותם תמיד“. — אבל בשטחים אחרים — עצם הפחד והחשש, עצם חוסר העוז, הוא כבר חטא. אסור לנו לתת היום בקרבנו מקום לפחדים ולחששות, אלא עלינו להגביר את האמונה ולחזק את ההכרה; ויש הרבה אפשרויות לבטא את ההכרה הזאת בקרבנו גם בלי שייפגע מעמדנו המדיני.

ועוד ממשיכה הגמרא שם (ברכות דף ס.):

„יהודה בר גתן הוה שקיל ואזיל בתריה דרב המנונא. אתנת. אמר ליה: יסורים בעי ההוא גברא לאתויי אנפשיה, דכתיב „כי פחד פחדתי ואתייני ואשר יגורתי יבא לי“. שואלת הגמ': והא כתיב „אשרי אדם מפחד תמיד“? והוא בדברי תורה כתיב.“

שוב: עצם הפחד, עצם העלאת החששות, עצם אי־הרמת רוחו של העם — עלול להביא עלינו יסורים ח"ו. איננו צריכים לבנות את מדינתנו על מה שאומרת או חושבת אמריקה, שבמקרה זה האינטרסים שלה מזדהים אתנו, אלא צריכים אנו להביע דעתנו מתוך שזו דעתנו, וזה הצדק. יש אומה אחת בעולם, שבאמת פועלת על פי הצדק, — עם ישראל.

כולנו יודעים שיש עניין של פיקוח נפש, שלום עם ישראל, ושלום בכלל. אבל — הדברים שנאמרו קודם שייכים גם לנקודה זאת. במיוחד בימים אלה, כשאנחנו יודעים עם מי אנחנו דנים, הרי עצם הקריאה לשלום היא חסרת טעם והיא מרפה את חושינו. אנו זוכרים את טיבוע המשחתת אילת. יש מקום להרהור, שאילו היתה האגיה הזאת יודעת שהיא נוסעת במצב של מלחמה, יתכן שתוצאות ההתקפה הזאת היו שונות. כל קריאה לשלום שאנו קוראים היום לתוכנו היא מיותרת. כולנו יודעים שאנחנו רוצים שלום. מעולם לא היתה לנו שום שאיפה לעמוד במלחמה עם איזה שהוא עם בעולם. מאז קיומו של העם הזה היה רצונו בשלום עם כל עם ועם בעולם, כשאותו עם הולך בדרך הישר. בתוכנו צריכים להחדיר את ההכרה הזאת, שאין שלום לרשעים אמר ה'. מסביבנו יושבים רשעים, שלא ישתנו ולא יתהפכו בעקבות התבוסה שנחלו מאתנו. אין לנו שום דבר ששומר על שלומו של עם ישראל יותר מאשר הגבולות הללו, אשר בהם אנו נמצאים כבר, כמובן בעזרת ד' ובעזרת מסירותם של חיילינו. כך שגם מבחינה של „שלום עם ישראל“ שאולי יכול היה לשמש סיבה

כביכול לוויחור ח"ו על ההבטחה האלקית, הוא הוא שמחייב אותנו להתמיד ולהחזיק ביהר תוקף בשטח שחזר אלינו בעזרת ד'. יש מקום לדיון מה עלינו לעשות. אני רוצה להתעכב על נקודה אחת, שהיא לדעתי חשובה מאד — העלייה לארץ. בודאי שיש תקווה ורצון בלב כולנו שיעלו לכאן. אבל מה שנעשה בשטח זה אינו מספיק. יכול להיות שהתנועה שלנו צריכה להיות החלוץ בשטח זה כמו שהיתה החלוץ בשטח האחדות הלאומית. זו צריכה להיות משימה ממלכתית, בטחונית ורוחנית, ממדרגה ראשונה. בינתיים לא חל שינוי מהפכני במדינה בנקודה זו. המדינה לא גערה לקבלת עלייה. צריך למנות יור בעל אישיות גדולה שיארגן משרד מיוחד לעלייה; המשרד ישלח לחו"ל רבנים ובני תורה, אלופי צבא וסטודנטים — שילכו וישפיעו על אנשים לעלות בהמוניהם. יש צורך ליזום תכניות כלכליות גדולות, ליסד ישיבות ואוניברסיטאות וכד', ולהעלות ארצה רבנו ותלמידיהם. הגיע הזמן לחפוס את הענין בגדלות.

ודאי שאין עולים כשהמצב מעורפל מבחינה כלכלית. אבל יש אפשרויות פיתוח. לדוגמא — התעשייה הצבאית הבולעת מליארדים לירות. הרי תעשייה צבאית תביא מהנדסים, ומהנדסים גוררים טכנאים ואנשי שירותים מסביבם; זה יכול היה אולי לו הפיל את התעשייה שלנו. יתכן שצריך היה להעמיד את רבין בראש האגף הזה במקום לשלוח אותו כשגריר ישראל בארה"ב, עם כל חשיבותה של ההסברה בחו"ל. כי המאבק שלנו צריך להיות יותר פנימה, מאשר החוצה, לא בזירת האו"ם, אלא בא"י.

ועוד נקודה. אם ח"ו לא נעמוד בלחצים. הרי שבזה אנחנו לא רק מוותרים על א"י, אלא מוותרים גם על האחדות הפנימית הזאת, שבגלל היעדרה חרבה ירושלים, ושרק עכשיו הושגה במלואה. החישוב של המשכיות אחדות כלל ישראל, צריך להיות חישוב מרכזי נוסף על החישובים האחרים שהוזכרו כבר קודם. נעבור עכשיו לפירוט יתר של הנקודות הללו. קודם כל — מבחינה הלכתית.

הרב חיים שפינר, יבדל"א.

איסור החזרת שטחים מבחינת ההלכה

כבוד שר הדתות, מורי ורבותי,

יסוד איסור מסירת קרקע בארץ-ישראל לגויים מפורש במקומות רבים בתורה: (א) „לא תחנם“ (ב) „והארץ לא תמכר לצמיתות“ (ג) „לא ישבו בארצך“ (ד) מצוות עשה של ישוב הארץ. (ה) כיום — אם חלילה לא נישאר בשטחים — יש בכך פיקוח נפש.

(א) בדברים ז' ב' נאמר:

„ונתנם ה' אלוקיך לפניך והכיתם, החרם תחרים אותם, לא תכרות להם ברית ולא תחנם“.

הגמרא במסכת עבודה-זרה דף כ'. מפרשת, שהפסוק „ולא תחנם“ כולל שלושה דינים:

1. לא לתת לגוי מתנת חינוך.

2. לא לתת לגוי חן, כלומר: שלא יאמר אדם — כמה יפה גוי זה.

3. לא לתת להם חניה בקרקע של ארץ-ישראל. איסור זה כולל גם מכירת בתים וגם מכירת שדות כמפורש בגמרא שם, אלא שבשדות האיסור חמור יותר — כי ע"י המכירה מופקעים מהשדות דיני מעשרות, בעוד שבבית, האיסור הוא „לא תחנם" בלבד.

נשאלת השאלה — באיזה גוי מדובר?

לפי פשוטו של מקרא — מוסב הפסוק על שבעת העממים דוקא. אבל התוספות שם במסכת ע"ז ד"ה „דאמר" דן בדבר והרחיב את האיסור גם על גויים אחרים.

ע ר ב י ם : ר' יוסף קארו, בבית-יוסף, חושן משפט סי' רמ"ט, אומר שדעת הטור היא שיש איסור מתנת-חינוך לגוי ערבי, אבל הב"ח שם מדייק מתוך הטור שלא כך.

מחלוקת זו היא לגבי מתנת חינוך; אך מה לגבי מכירת-קרקע, שגם היא כלולה כנ"ל בחוך המילים „לא תחנם"?

אותה שאלה קיימת גם לגבי גר תושב, שאין עליו איסור של מתנת-חינוך. (גר תושב הוא אדם שלא התגייר לגמרי, אלא קיבל על עצמו שבע מצוות בני נח). על גר תושב נאמר בתורה במפורש, שמותר לתת לו נבילה במתנת חינוך. (דב' י"ד כ"א — לגר אשר בשעריך תתננה וכו'). פסוק זה עוסק אמנם במתנת-חינוך, אבל המגיד-משנה, הלכות איסורי ביאה פי"א ה"ט, אומר שמותר גם למכור לגר תושב קרקע בא"י. המנתת-חינוך, מצווה רפ"ד, חולק עליו. הוא מוכיח מהרמב"ם, שרק מתנת חינוך מותרת לגר תושב אבל מכירת קרקע בא"י אסורה. אבל המשפט כהן סי' כ"ג — מוכיח מהסמ"ע להיפך, שאם מתנת חינוך מותרת — יש מקום לומר שודאי שחנייה בקרקע מותרת — עי"ש.

יוצא:

בגוי רגיל יש איסור „לא תחנם" בכל המובנים — מכירת קרקע בא"י, מתנת חינוך ונתינת חן.

בגר תושב מפורש בתורה שאין איסור מתנת חינוך, אבל יש מחלוקת אם מותר למכור לו קרקע בא"י אם לאו.

בערבי יש מחלוקת מפורשת בין הב"י, המחמיר, לבין הב"ח, המיקל לגבי מתנת חינוך, אבל לגבי מכירת קרקע הם לא פירשו את דעתם. ברור על-כל-פנים, שהמנתת-חינוך, המחמיר אפילו בגר תושב — ודאי שמחמיר בערבי לגבי מכירת קרקע בארץ-ישראל. אמנם במשפט כהן סי' ס"ג דן בדבר, ואומר שיתכן שחנייה בקרקע מותרת. הוא מיקל בנקודה זו לצורך השמיטה למכור זמנית, דבר שאין עניינו לכאן כמו שיתבאר בהמשך הדברים.

כל זה אמור מבלי להיכנס לדיון לגבי ערבים כיום, שזוממים להשמיר ולהתנכל לישראל, אלא אפילו במצב של שלום אמת.

(יש גם מקום לומר שאפילו המיקל בזה, דיבר רק על פרט שמוכר לפרט ולא על ענייננו, כשמדובר בזיכיון מדיני מוחלט, שאז ייתכן שכולם יודו שיש איסור „לא תחנם"; אך יש צורך להוכיח זאת).

(ב) איסור שני — „והארץ לא תמכר לצמיתות“ (ויקרא כ"ה, כ"ג). הרמב"ן בספר המצוות לא תעשה רכ"ז כותב: „לפי שהארץ שלו יתעלה, ואנחנו כולנו גרים ותושבים עמו, ולא יחפוץ להושיב בה אחרים, רק בידינו תשאר ואלינו תחזור!“ כלומר: יש לאו מפורש למכור לגוי שטח בארץ ישראל לצמיתות.

וכן מובא בספר החינוך של"ט.

גם לפי הרמב"ם שאומר שהפסוק „והארץ לא תמכר לצמיתות“ עוסק בישראל שמוכר לישראל, בודאי שהוא הדין גם לגוי; ובלאו זה אומרים גם הרמב"ם וגם החינוך — אי עבדי לא מהני! כלומר, שלא רק שזו עבירה, אלא שבכלל לא חלה זכות משפטית של הקונה, כלומר המכירה לא תופסת בכלל.

(ג) איסור שלישי — „לא ישבו בארצך“ (שמות כ"ג, ל"ג).

הרמב"ם בהלכות עבודה זרה פרק י' הלכה ו' — אומר שבזמן שיד ישראל תקיפה עליהם (כשישראל שולטים באופן מוחלט) — אסור לנו להניח לעכו"ם בינינו, ואפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו אלא עד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח, שנאמר: „לא ישבו בארצך“ — אפילו לפי שעה. ואם קיבל עליו שבע מצוות בני נח הרי זה גר תושב. ואין מקבלים גר תושב אלא בזמן שהיובל גוהג, אבל בזמן שאין היובל גוהג אין מקבלים אלא גר צדק בלבד; הראב"ד חולק.

לפי דברי הרמב"ם כאן יוצא שיש איסור חמור אפילו לתת לערבים לעבור בארץ היעודה אפילו מבלי להתיישב, ואפילו אם אינו זומם מחשבה רעה, ואפילו אם יקבל על עצמו שבע מצוות בני נח! (מכיוון שהיום אין גר תושב). הראב"ד מתיר לו לעבור, אבל להתיישב גם הוא אסור, אלא אם כן קיבל על עצמו ז' מצוות בני נח. אך לדעת הכסף משנה גם הרמב"ם מיקל וסובר שאם קיבל על עצמו ז' מצוות בני נח אין מונעים אותו משיבת הארץ.

בירושלמי: לגבי ישיבה בירושלים מפורש ברמב"ם הלכות בית-הבהירה, פרק ז', הלכה י"ד, שאפילו לגר תושב לא נותנים בתוכה מקום.

תמורת שלום

שמא יאמר מי שיאמר, שאם יכרתו עמנו ברית שלום יהיו מותרים האיסורים הנ"ל, או שמא בזמן שהדבר יוליד למלחמה שבה נהרגים אנשים ח"ו, נוכל לוותר על חלקים מארץ-ישראל כדי לא לבוא לידי כך?

כלפיהם כבר פירש הרמב"ן בספר המצוות, בהוספות שהוסיף על הרמב"ם — „מצוות עשה" ד': „שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן הא-ל יתעלה לאבותינו, לאברהם ליצחק וליעקב, ולא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות או לשממה, והוא אמרו להם והורשתם את הארץ וישבתם בה... ופרט אותה להם במצווה הו' פולה בגבוליה ומיצריה.. שלא יניחו ממנה מקום... וזו היא שחכמים קוראים אותה „מלחמת-מצווה“, וכן אמרו בגמרא סוטה דף מ"ד עמוד ב': אמר רבא: מלחמת יהושע לכבוש לדברי הכל חובה... ולשון ספרי וירשת וישבת בה בזכות שהירש תשב.

ואל תשתבש ותאמר כי המצווה הזאת היא המצווה במלחמת ז' עממים

שנצטוו לאבדם, שנאמר: „החרם תחרימם“ (כלומר — אל תחשוב שמצוה זו כבר לא קיימת היום).

שאנו נצטוינו להרוג האומות ההם בהילחמם עמנו, אם רצו להשלים נשלים ונעזבם בתנאים ידועים, אבל הארץ לא ננית איתה כיום, או כיד זולתם מן האומות ברור מן הדורות“.

גם לפי ה„מגילת אסתר“ בספר המצוות שם — „כיבוש הארץ מלחמת מצווה כאשר לא נהיה משועבדים לאומות“. וזה המצב כיום!

למדנו מדברי אביהם של ישראל, הרמב"ן, שיש מצוות כיבוש בכוח בכל הדורות, ושחייבים ליישב את השטחים הכבושים. ואסור לנו להניחם בלתי כפופים ובלתי מיושבים! ומלחמה כרוכה בדרך כלל בקורבנות אדם, בפצועים, בחולים, באלמנות וביתומים, לא עלינו. ועם כל זאת יש מצוות מלחמה בכל הדורות. כיבוש הארץ אפילו אם זה פיקוח נפש!

מין הרב זצ"ל אמר, שמצווה זו היא יותר קיצונית מאשר בעבירות שעליהן „יהרג ואל יעבר“. שבכל שלושת העבירות זה מצב של בדיעבד, כאשר נמצאים במצב כזה, חייבים גם למות. משא"כ במלחמת מצווה מוטלת עליו חובה להכניס עצמו למצב זה, אפילו על דעת פיקוח נפש.

הציונות כולה בנויה על דברי הרמב"ן הברורים. האם העלייה הראשונה והשנייה, המעפילים והקיבוצים והמושבים וההגנה ואצ"ל ולח"י היו קמים אילו חששנו לפיקוח נפש? והם הלוא גוצרו על פי רבנים גאונים וצדיקים! מעולם לא נרתענו מפני עדיפות מספרית של ערבים. במלחמת השחרור נלחמנו וניצחנו, ואנחנו אז אחוז קטן בים אויבים.

נסיגה כיום ח"ו — פיקוח נפש

כיום — דוקא הנסיגה אפורה משום פיקוח נפש. כל נסיגה, אפילו מקרקע, שאולי אינה כלולה בשטחי ההבטחה, פירושה הפקרת בטחוננו, וממילא בטחון כלל ישראל.

יש לדעת, שפוסקים רבים מכניסים גם את סיני בתחום ארץ-ישראל, ומזהים את נחל מצריים עם הגילוס. וי"א שהפסוק: „והטיבך והרבך מאבותיך“, משמעו — שמה שכובשים נכנס לתחום הארץ אפילו אם לא היה כלול בהבטחה, ואכמ"ל. אבל אפילו לא כך, הרי מבחינה בטחונית יש לסיני ערך עצום, בעומק הבטחוני ובמניעת יצירת בסיס סובייטי שם. ואיגני אומר זאת מדעת עצמי, אלא מתוך בירור עם אסטרטגים, שאין כאן מקום לפרטם; לדעתם — נסיגה פירושה מלחמה חדשה ל"ע בעוד שנים מספר, וקורבנות גוספים ח"ו. כלומר: מצד פיקוח נפש — אדרבה, מצווה עלינו כיום להישאר בשטחים כולם, אפילו באלו שיש עליהם אולי דיון האם הם שייכים לגבולות ההבטחה. כי הצהרות שלום של מצחצחי חרבות אינן שוות את הנייר עליו נכתבו. ואין ספק שהעם שמסר את נפשו יעמוד בלחץ איזה שהוא, כלכלי או בטחוני, ובלבד שגשמור בידנו את ארצנו ההיסטורית ואת הטריטוריות החשובות מבחינה בטחונית.

ובכן, הסיכום מבחינת הלכתית הוא:

הנסיגה משטח כל שהוא, אפילו אחרי פריית ברית שלום של אמת,

אסורה מן החורה משום „לא תמכר לצמיתות“, ומשום שיש מצוות עשה של יישוב הארץ. ועל כך אין שום חולק.

לפי פוסקים רבים יש בכך גם משום „לא תחנם“, ולא ישבו בארץ“. כיום חייבים להישאר בכל דשטחים כי אחרת — יש כאן חשיב פיקות גפש של מלחמה גוספת תוך שנים מספר ח"ו, לאור רצונם הנגלה והגסתר של הערבים להרגנו עד חרמה. יש גם לדעת שרוח הלוחמים נפגמת כשכובשים „ע"מ להחזיר" — דבר שנעשה כבר פעמיים מאז מלחמת השחרור.

הערה צדדית להשלמת הצד ההלכתי

אין לשאול על הדברים הנ"ל מהעובדה שבשנת השמיטה אנחנו מוכרים לערבים את א"י, כי:

א. המכירה בשמיטה היא זמנית ובלתי מוחלטת ונעשית למעשה למשך שנה בלבד; המטרה היא למכור למשך זמן מוגבל, כדי שהאחיזה הנצחית בקרקע תהיה חזקה יותר. כי אילו קויימה שמיטה ללא הודקקות למכירה זו, היה הדבר גורם ח"ו לאי אפשרות של קיום בארץ. ע"כ הותרה המכירה ע"י גדולי הדור באופן זמני עד שנתבסס ביסוס כלכלי.

ב. גם אחרי המכירה בשמיטה, עדיין לא מופקעת מצוות יישוב הארץ, כי כולם נשארים בשטחים ויושבים שם. הבעלות אמנם עוברת לגוי, אבל באופן מעשי נשארים אנחנו בכל השטח כולו, ואילו בנידון שלפנינו — בגסיגה תמורת שלום או מתמת לחץ — גותנים את הארץ באופן מוחלט, לעולם, ומונעים בה התיישבות יהודים.

חלילה וחס אפילו לדון או להסס בעניין זה:

דעת גדולי הדור

רוב רבני ישראל כבר פסקו בהחלט לאיסור, ביניהם: כבוד הרבנים הראשיים לישראל שליט"א, מרן הרב ר' צבי יהודה הכהן קוק שליט"א במאמר „כל הארץ" (שפורסם בספרו של רבי מאיר בר-אילן זצ"ל נגד החלוקה), שם פירט את דעת התורה על האיסור המוחלט שבדבר, וכן מו"ר הרב ר' יעקב משה הרל"פ זצ"ל שם, וכן חזרו הדברים ונשנו בספר „לגתיבות ישראל" (שם המקור לחלק מדברינו אלה), ובקול קורא „לא תגורו", ובדברי מו"ר הרב ר' אברהם שפירא שליט"א שהופיעו ב„הצופה", שם ביסס בהרחבה ובתוקף את היסוד שדעת תורה קובעת בכל השטחים של החיים ובודאי במצווה זו, ובעניין בטחוני כזה במיוחד. וכן האדמו"ר מלובביץ שליט"א והרב ר' ש"י זוין שליט"א והרב ר' יצחק הוטנר שליט"א בשיחה בע"פ, הרב ר' בצלאל זולטי שליט"א (תושבע"פ, י"א), הרב ר' עובדיה הדאיה זצ"ל (נועם י"א), ועוד.

מפחינה פנימית

„ארץ ישראל איננה דבר חיצוני, קניין חיצוני לאומה... היא חטיבה עצמותית קשורה בקשר חיים עם האומה, חבוקה בסגולות פנימיות עם מציאותה...“ (אורות, א"י).

הארץ הו אינה ארץ לישראל כמו אנגליה לאנגלים או אמריקה לאמריקאים,

ובודאי לא כעבר־הירדן לירדנים. כאן כל רגב זה חיים, ויתור מכל סיבה שהיא — הוא ויתור על חיים ופיקוח נפש.

המצוות שאינן תלויות בארץ דומות למסלול הנקנים אגב המצוות התלויות בארץ שהם הרכוש הרוחני היסודי של האומה בכללה ושל קדושת יחידיה. (הקדמת „עץ־הדר“).

„תורת ה' תמימה משיבת נפש“ — ארץ־ישראל תמימה משיבת נפש (לנתיבות ישראל).

תקדים

על כולנו לזכור את עמידתו האיתנה של מרן הרב זצ"ל, כאשר בשנת תר"צ אימו הערבים בהשמדת כל היישוב בארץ אם לא יוותרו היהודים על הכותל. ובא כל הוועד הלאומי (שהיה אז ממשלת ישראל) להשפיע על מרן הרב זצ"ל שיוותר (האנגלים דרשו שהרב יחתום על ויתור) והוא בכל תוקף, אמר: לא! אע"פ שבאותו זמן לא היה לנו צבא ולא שום כוח, והיה חשש איום לפוגרום מצד המופתי.

ומדוע? הלא יש דין פיקוח נפשות? — משום שדוקא על ידי עמידה על זכויותינו במלואן, בראש מורם בתוקף ובעוז — אפשר להשיג את שלנו. זאת נוכחנו לדעת גם במלחמת ששת הימים, כשכל העולם עמד גפעם ומלא יראת כבוד נוכח כוחו של צבאנו. „וראו כל עמי הארץ כי יום השם נקרא עליך — ויראו ממך“.

ולמי שמביא חצאי גמרות מתקופת בית שני, ולמי שמשווה את המצב לחולה „שיש להתייעץ עם הרופאים“ נאמר:

הגלות נגמרה, ועם סיום הגלות נסתיימה ב"ה התפישה הגלותית של שתדלנות קבצנית אצל הגויים; נגמרה תקופת „טובה פלונית תמורת ויתור אלמוני“. יש חדש — קם דור הגאולה, העם קם והתנער מכבלי תרדמת עונש הגלות האיומה; מלכות ישראל מתקוממת; הולכים ונפתחים אוצרות הנסתר של התורה, ואור חדש על ציון הולך ומופיע. העם כולו כבר חש בכך, נפשו כבר מתרוננת ועולה, מרגיש הוא איך התורה פועלת ויוצרת, איך הכל מתחיל מהתורה הגואלת ושואב כוחו ממנה.

כבר אמר ר' אבא — שהקץ המגולה, הוא בומן שא"י נותנת פירות לעם ישראל כי קרבו לבוא. ובאגרתו הנפלאה ביסס ה"אור שמח" את הקמתה של מצוות יישוב א"י — מאז שחבר הלאומים נתן רשות יסודית לבניין בית לאומי בא"י. ומאז „סר פחד השבועות“, כלומר פקעה השבועה המובאת בסוף מסכת כתובות בדבר האיסור לעלות בכח בחומה.

חזרנו הביתה

אלפי שנה לא השכיחו מאתנו שחברון, שכם, יריחו, הגלעד הגולן והבשן עד נחל מצריים, היו ויהיו שלנו תמיד.

עתה דרוש לנו עוז פנימי של הנהגה תקיפה ללא פחד מפני אף אחד, כי ישראל מקור הכל; ואם ישראל נוהגים בעוז — יבוא גם השלום! „ה' עוז לעמו יתן — ה' יברך את עמו בשלום“.

ניצחנו בקרב בכוח מסירות הנפש וקידוש ד' בגבורה — והפוליטיקה תנצח רק בנשיאת ראש ישראל, ובהבהרה לגויים שחורנו לארצנו בעזרת ד' ולא נזוז. עלינו לדעת שגם מליוני יהודי רוסיה ושאר גלויות — הם בעלי בית כמונו על א"י ולנו אין סמכות לוותר בשמם. הפוליטיקה הריאלית האמיתית היא קיום יסודות התורה במלואם ללא היסוסים, והתורה מצווה עלינו להחזיק בארצנו כולה כולה. ד' העוזר והמושיע — הוא המגן. והאוזר ישראל בגבורה ועוטרם בתפארה — נותן כוח. ומעו אמונה בתורה הפועלת והגואלת ניוושע.

ה מ נ ח ה :

בני הישיבה נטלו את חלקם גם במאמץ הבטחוני. עוז — מובנו תורה. אין עוז אלא תורה; ויש לו גם מובן כפשוטו. בני הישיבה לוחמים גם את מלחמת התורה, וגם במלחמתה של האומה. הם השתתפו בכל המערכות — מרמת הגולן ועד לתעלה, בקרב על השומרון, על יהודה וירושלים. ובלבו של החייל עולות מחשבות אישיות ולאומיות. חלק ממחשבות אלו יעלה לפנינו הרב משה גנץ, מהצנחנים.

הרב משה גנץ הי"ד

גלות הארץ

ברצוני להעיר על גקודה אחת שחשבתי עליה. החזרת שטחים — פירושה גלות. מעניין מאד להיווכח, שהנביאים נותנים משקל רב למושג של גלות הארץ. לא רק עם שנתלש מאדמתו והולך לנכר, אלא גם העובדה שהארץ נשארת עזובה, או ביד זרים, גם היא נקראת גלות. הנביאים ראו שעניין גלות הארץ איננו קשור בשאלה האם יש לעם ישראל מקום לחיות בו או לא, אלא זוהי צרה בפני עצמה. מבחינה זו אנחנו יכולים לדבר בהחלט על גלות של הארץ שעדיין לא נמצאת בידינו; ובאותה מידה על גלות הארץ שעכשיו בידינו — אם ח"ו יהיה מצב של החזרה.

הנקודה שצריכה לקבוע היא — שיחסנו ליריחו צריך להיות בדיוק אותו יחס שאנחנו מייחסים לתל-אביב. ואם נתייחס בצורה כזו ונאמר: אילו בא עלינו לחץ מסויים, תמור מאד, שנוכל לומר בכנות שבלחץ כזה היינו מחזירים גם את מה שכבשנו מומן — אז היינו אולי אומרים — שיש כאן גזירה של גלות חלקית של הארץ.

כולם מדברים על 5 ביוני כאילו איזה תאריך קדוש הוא, שכל הגבולות שהיו לנו עד אז — הם כאילו דברים מובנים מאליהם. אנשים מדברים על „שטחים חדשים" או „שטחים משוחררים". וקיימת הפרדה בין גבולות שיהודים איבדו אותם לפני 20 שנה, לבין גבולות שאיבדנו לפני אלפי שנים.

שטטוש זה הוא בעצם הבעיה העיקרית. כאשר שומעים שטטוש זה נפי

אנשים שאצלם ההיסטוריה מתחילה מעליית הבילויים, ולגביהם יש הפרטי שטחים — אז עוד אפשר להבין. אבל אנחנו צריכים לדעת, שמבחינה עקרונית עלינו להתייחס באותה רצינות אל ה„שטחים החדשים“ שלנו כמו אל השטחים שקיבלנו כבר לפני 20 שנה. וקול זה צריך להישמע דוקא מפי המפד"ל.

ה מ נ ח ה :

אני רוצה להעיר ביחס לדבריו של משה שדבר זה כבר מודגש בתורה — וכפר ארמתו עמו. לא תוכל לומר, שאתה רוצה לשמור על יד ימין ע"י קיצוצה של יד שמאל. א"י ועם ישראל — קשורים זה בזה קשר בל ינתק. חד דוא. ויסיים חלק זה — הרב זלמן מלמד — ר"מ בישיבה.

הרב זלמן מלמד הי"ד

לימוד אמונה לימוד רצון ד' בעולם

בין גדולי המדינה והעוסקים בביטחון יש גישות והשקפות שונות ביחס למצבנו המדיני. ניגודים אלה נובעים בעיקר מסיבה אידיאולוגית. ואם בין סתם אנשים כך, על אחת כמה וכמה שהאידיאולוגיה האמונית שלנו מוכרחה לתפוס מקום מרכזי בגישה לשאלות הביטחון והמדיניות של היום. והנה, לפני כחודשיים, היתה לנו הזדמנות לשמוע את דעתם של אנשי צמרת בתנועתנו בעניינים אלה. כשהשבנו על הדברים, נוכחנו לצערנו לדעת שכמעט ואין הבדל בין מה ששמענו מהם, לבין מה שהיינו שומעים אילו נפגשנו עם אנשים שאינם ממפלגות דתיות. והדבר תמוה מאד. איך ייתכן שבניתוח המצב הבטחוני אין אנחנו שומעים שום רקע של גישת האמונה. אמנם הם הקדימו ואמרו שכל הדברים שאנחנו הבענו בפניהם — הם רציניים, וגם הם שואפים אליהם. אבל בניתוח של המצב כמות שהוא — לא שמענו שום דבר הנובע מתוך גישה של אמונה. אינני אומר זאת כתלונה עליהם, אבל אני מגדיר את המצב כמות שהוא.

לדעתי נובע הדבר מהעובדה שאנשי המפלגות שלנו, המכונות מפלגות דתיות, ואנשי מפלגות חילוניות, מקדישים כמעט אותו זמן ללימוד אמונה ומחשבת ישראל. וע"כ זוהי התוצאה. וכשאני מדבר על גישה של אמונה, אינני מתכוון לא למצוות כיבוש ויישוב א"י בלבד, שהיא כמובן מצווה השקולה כנגד כל המצוות. גם לא לפרטים של „לא תחנם“ ולמצוות עשה של יישוב הארץ. אלא גישה של אמונה פירושה — שמכירים בכך שכל דבר הנעשה בעולם — נעשה על פי הקב"ה. אין אדם נוקף אצבע מלמטה, אא"כ מכריזים עליו מלמעלה. ואם נאמר כך על היתיד, על אחת כמה וכמה על הציבור. כאשר מתרחש מאורע ציבורי — ודאי שהוא הוכרו ונקבע מלמעלה. ע"כ צריך תמיד להתבונן ולחשוב למה קרה דבר כזה וכזה, ומה עלינו ללמוד מתוך כך. התורה מדגישה תמיד שעל העם לדעת, שכשיש צרות — סימן שצריך לתקן (תוכחה), ואילו כשהדרך

נכונה — אז ד' גותן שכר. משמע שיש תמיד להתבונן וללמוד מתוך המאורעות את משמעותם הפנימית.

קראתי מאמר של אדם אחד המסתפק בכל מיני ספיקות בעקבות מלחמת ששת הימים: אולי הקב"ה התכוון לתת לנו רק את ירושלים? מגין שלא התכוון אלא להצלתנו מן הגויים? הוא צודק בשאלותיו כי הוא באמת איננו יודע. כי כדי לדעת מהו רצונו של הקב"ה, צריך ללמוד את רצונו. ורצונו אינו גלמוד אלא בספרים של חז"ל — המשך התורה. וכשלא לומדים באמת לא יודעים. איך נדע באופן ברור מהו רצונו של הקב"ה היום? לפי דעתי יש אחד ויחיד שיכול ללמדנו, כי הוא מומחה גדול בשטח זה; הוא מתעסק בשאלה זו כל ימי חייו; הוא התלמיד המובהק של גדול הדור — מרן הרב זצ"ל — שזו היתה גם התעסקותו המרכזית בחייו. וכיוון שהוא המומחה והוא גדול הדור בשאלה זו — אליו צריך לפנות. הכוונה כמובן למורנו ורבינו הרב צבי יהודה הכהן קוק שליט"א. ייתכן שיש מי שיכנה אותו „קיצוני“. אבל קיצוניות רבוגנית אין שמה קיצוניות. כאשר מפרידים את מעשיו לפרטים, עלולים לטעות בו. אבל יש לתפוס הכל באחדות אחת תמיד. תורת ד' תמימה — משיבת נפש. ואז רואים באיזה מבט כללי הוא רואה את פרטי המעשים כולם.

עלה בדעתי, שכמו שיש חוג לתב"ך בהשתתפות הגשיא ושרים, צריך לעשות גם חוג לאמונה, מה שמכונה בפינו „מחשבת ישראל“, בהדרכתו של ראש הישיבה שליט"א. ואני משוכנע שכאן טמון הפתרון. לא חוסר הכרת המציאות וידיעת ענייני ביטחון ומדינה הם הגורמים לרפיון — אלא חוסר גישת האמונה והבנת פנימיותם של המאורעות.

ברוב ישיבות הממשלה עוסקים בענייני שעה ולפעמים בענייני רגע — שחולף ועובר. היה איזה מברק, או שיחה טלפונית; גודע שאיזה גוי אמר משהו — וצריך לענות לו. הנושאים אמנם חשובים מאד; אבל יש נושאים חשובים הרבה יותר מאלה. אילו ניגשנו מתוך גישה של אמונה והיינו יודעים שכאן נמשכת גאולה שהתחילה כבר לפני עשרות שנים, גאולה הנמשכת בקצב אלוקי שהקב"ה קובע אותו, וכתפקידו של העם והאדם מישראל הוא לעזור להקב"ה במעשיו — אז היו דיבורנו ומעשנו שונים בתכלית.

אני חושב שהממשלה מחכה שיקום אדם מתוכה ויאמר: רבותי, מספיק להתעסק בכל הדברים הללו של אג"ד, שביתות וענייני כספים; השאלות המרכזיות הן אחרות. שאלת מטרת עם ישראל בעולם, ושאלת כל העם בכל הארץ. יהיה אולי ויכוח מהו בדיוק היעוד שלנו, אבל כולם שותפים לדעה שיש לנו יעוד. לפני שניכנס לוויכוח מפורט, נדון בשאלה של כל העם וכל הארץ. ובשאלה זו „אין זמן“ לעסוק. הבעיות המעשיות השוטפות מאפילות על בעיה יסודית זו. תקדיש נא הממשלה ישיבות מספר לבעיה של מטרת עם ישראל. איך לפתור בעיות יסודיות, כמו בעיית יהודי רוסיה. יש להושיב את כל המומחים ולדון איך להציל את שלושת המיליונים הללו. לא מחשבה רגעית של יציאת ידי חובה, אלא יש לחשוב באופן אמיץ. אינני יודע אם אנחנו פטורים מלהתערב במה שקורה שם. — ח"ו מיתת גשמה ולפעמים גם מיתת גוף. מתוך כובד

המעמסה המעשית מתעלמים מבעיות אלו, בחינת — „תכבד העבודה על האנשים” וכו’.

אני בטוח שאילו התנועה שלנו, שממנה מחכים להתעוררות זו, ויתכן שבעיקר בגלל שעליה לעורר בכיוון כזה היא בכלל יושבת בממשלה — היתה קמה ומקימה את הממשלה מהתעמקות בבעיות הקטנות אל הבעיות הגדולות, או ממילא שאלת השטחים וכו’ היתה נפתרת מאליה.

אין מקום להתלבט אם רצינו בא”י שלימה או לא. כל הזמן טאפנו לכך, אלא שמתוך שהתעסקנו בחיי המעשה לא הובלטה שאיפה זו. רצוננו הפנימי היה תמיד כל הארץ לכל העם. זהו התפקיד של תנועתנו — לראות את בעיות השעה מתוך חיי הנצח. על שרי תנועתנו להפגיש את הממשלה עם ראש הישיבה, להתרומם על ידו, ולהסתכל דרך ראייתו הגדולה והעצומה על בעיות השעה. זה היה משנה את הגישה של חלק גדול מהשרים כולם, ומביא ויביא בעז”ה להכרעות נכונות מתוך גדלות שעתנו זאת.

הרב נפניה דרורי הי”ץ

חיזוק עמדתנו לאור נסיון ההיסטוריה הקרובה

הערה קטנה.

מטרת פגישותינו אלה עם השרים היא להדגיש בפניהם, שהעם כולו מצפה מהם לדבר אמונה.

כל המערכות הפוליטיות בעולם צריכות להצטייר אצלנו בהקשר ובהשלכה שלהן לגבינו. אפילו תימן יכולה ללמדנו, כיצד עם בלי אווירונים ונשק, עם רצון חזק, עומד מול תותחים וגזים של נאצר. רודזיה יכולה ללמדנו כיצד עם, שכל העולם עומד נגדו, מחזיק מעמד היטב, ומתפתח ומתחזק. העולם שלנו מלא שקר. פעמים גם אלה שאינם קוראים בשם שמים, מצליחים. ק”ו אנחנו, שבשם אלוקינו נזכיר. זהו תפקיד שרינו — להדגיש שאנחנו בשם אלוקינו נזכיר וע”כ בטוחים אנחנו בכוחנו וביעודנו. ואם נעשה — נצליח.

הרב יעקב אליאור הי”ץ

ביטי סגולת ישראל — בעם כולו

נטפי ה„אחישנה” ש„בעתה” אינם פוגמים בזמניות ההתעלות הגאולתית, הקבועה, שבתוכנית הנצח — שורמי חשמלה נתפסים לאו דווקא בהכרתם של מנהיגינו חובשי הכיפות. ביטויי סגולתיותנו ויושר קוממיותנו נפגמים מפני המאמינים הגדולים בחיוניות הויתנו, אפילו אם שמה האלוקי אינו מפורש — „ישראל מנצח הוא חוק ההיסטוריה” (אלוף עזר וייצמן). „אנחנו בונים הבית השלישי” (רב אלוף יצחק רבין). „עזרנו לה’ במלחמה” (השר משה דיין). בנשמת את ההיסטוריוזופיה שלנו, באמונת אין סוף בעוצמת חיינו היצרית,

מנחה הרב יעקב פנחס כהן זצ"ל

הן בדעה הן במעשה, כביטוי ייחודנו הגועי האמוני, בנו בכורו של מעלה, עם לבדד ישכון, ויותר יעקב לבדו, אברהם העברי מעבר אחד וכל העולם כולו מהעבר השני.

עמנו רגיל לשיר בחוברת, בפשטות אינטואיטיבית: „עם ישראל חי — דוד מלך ישראל חי וקיים“, חיות שפירושה: אמונה בעוז עצמו לגאול ולהיגאל, ללא התחשבות בנמושות צדדיים המנסים לעכב ביצוע תכנית א"ל — עליהם לא חלה מימרת אחרונים גדולים: „מי גרם לצדיקים שיתכזבו שולחנם לע"ל? קטנות שהיתה בהן שלא האמינו בהקב"ה, שלא האמינו ברוח ה' הנטוע בהן, בנפשות ישראל להאיר מתוכה באור הגאולה כל מאורעות האמצע, המעבר. הם חשים אותנו בחוש טבעי: מרכז הרוח באנוש, תמצית צלם האלוקים בסגנון מלכותי לאומי, השכינה הצועדת בצעדי ענק אלי סיכומה, רוח אפה, בחירה, משיחה —

תנו עוז לאלוקים!!!